

- *Соціальні наслідки пандемії COVID-19 у контексті суспільної трансформації в Україні: соціологічний підхід (доповідач — доктор соціологічних наук В.П. Степаненко)*
- *Сучасні сенсорні системи та інформаційні технології в медицині, біології та техніці. Перспективи розвитку (доповідач — доктор технічних наук М.А. Прімін)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

14 квітня 2021 року

На початку засідання Президії НАН України 14 квітня 2021 р. президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній вручив орден княгині Ольги I ступеня раднику при дирекції Інституту молекулярної біології і генетики НАН України академіку НАН України Ганні Валентинівні Єльській, присвоєний їй Указом Президента України від 8 березня 2021 р. з нагоди Міжнародного жіночого дня за значний особистий внесок у соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, зразкове виконання службового обов'язку та багаторічну сумлінну працю.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали наукову доповідь головного наукового співробітника відділу історії та теорії соціології Інституту соціології НАН України доктора соціологічних наук **Віктора Петровича Степаненка** на тему «Соціальні наслідки пандемії COVID-19 в контексті суспільної трансформації в Україні: соціологічний підхід» (докладніше див. с. 33).

У доповіді було зазначено, що пандемія COVID-19 має свої наслідками зміну багатьох сфер соціальної реальності, трансформацію соціальних комунікацій та формування нових правил, пов'язаних із соціально-біологічною безпекою. Одним із важливих та актуальних напрямів вивчення далекосяжних соціальних наслідків пандемії COVID-19 в Україні є соціологічні дослідження. У 2020 р. за підтримки Національного фонду досліджень України колектив Інституту соціології НАН України розпочав дослідницький проєкт щодо вивчення соціальних наслідків пандемії COVID-19 в Україні.

Значущість соціологічних досліджень соціальних наслідків пандемії полягає в тому, що вірус є біологічним агентом, а пандемія розвивається через соціальні інтеракції. Вивчення соціологічних даних дозволяє проаналізувати соціально-політичні наслідки щодо легітимності соціального порядку в Україні в

У залі засідань Президії
НАН України

умовах пандемії, зокрема в таких аспектах, як довіра до владних інститутів та оцінювання ефективності державної політики у протистоянні пандемії, дослідити патерналістські та авторитарні суспільні настрої, визначити протестний потенціал і охарактеризувати прояви соціальної самоорганізації.

Під час пандемії актуалізуються проблеми соціальної нерівності, які можуть проявлятися, зокрема, в різних рівнях доступу громадян до якісного лікування, соціально-економічних можливостях родин забезпечити себе під час карантинних обмежень тощо. І хоча вірус не обирає людей за їх статками чи соціальним становищем, ступінь вразливості щодо наслідків пандемії є різним у бідних і багатих як індивідів, так і держав.

У період пандемії відбувається трансформація звичних способів соціальної комунікації, змінюється сприйняття ризиків у сфері інформаційної безпеки у зв'язку з розширенням комунікаційних контактів з традиційними медіа та інтернет-ресурсами. Відбулися зміни в культурній партиципації громадян через масовий досвід освоєння мережевих культурних і комунікаційних практик, нових форм віртуальної участі в спільнотах. Соціальний досвід

Президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній вручає орден княгині Ольги I ступеня раднику при дирекції Інституту молекулярної біології і генетики НАН України академіку НАН України Ганні Валентинівні Єльській

фізичного дистанціювання актуалізує проблеми соціальної відповідальності та солідарності. Карантин — це тест на здатність громадянського суспільства до взаємодопомоги та кооперації.

Важливою складовою соціології пандемії є також дослідження стану суспільно-психоло-

Виступ доктора соціологічних наук Віктора Петровича Степаненка

гічного здоров'я населення, аналіз соціальної напруженості, динаміки емоційних станів та змін у структурі соціальних страхів і сподівань.

Наша країна не є унікальним кейсом соціального досвіду глобальної коронавірусної кризи, але має певну специфіку, яку необхідно досліджувати. Зокрема, особливим суспільним фоном перебігу пандемії COVID-19 в Україні є багатофакторний спектр суспільних обставин, який включає: незавершеність складної суспільно-політичної трансформації країни, домінування переважно патерналістських суспільних орієнтацій і відповідних поведінкових патернів населення, неусталеність демократичних інститутів і незадоволеність громадян через їх неефективне функціонування, негативну динаміку соціальної нерівності. До цього спектра суспільно-політичних та інституціональних проблем додаються ще й соціальні травми та гуманітарні наслідки анексії Криму Російською Федерацією і військового конфлікту на Донбасі, а також несприятливі обставини економічно-фінансової кризи.

Складний суспільний фон пандемії в Україні визначає її особливості її соціальних наслідків та ризиків, які можуть генеруватися в різних формах соціально-політичних конфліктів та протестної активності, проявлятися в наростанні соціальної дезінтеграції та аномії, поглибленні соціальної нерівності і посиленні авторитарних та патерналістських суспільних настроїв.

Отже, соціологічні дослідження в період коронавірусної кризи стають важливим методом

вивчення соціальної поведінки та діагностики суспільних настроїв, які доповнюють епідеміологічні звіти в плані розуміння динаміки та характеру самої пандемії, проблем кампанії з вакцинації населення тощо.

Колектив Інституту соціології НАН України у 2021 р. підготував методологічний та концептуальний інструментарій для комплексного соціологічного дослідження соціальних наслідків пандемії в Україні, яке планується провести влітку цього року шляхом загальнонаціонального репрезентативного опитування.

В обговоренні доповіді взяли участь доктор біологічних наук, професор кафедри фармації Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова В.В. Родінкова; академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України В.А. Смолій; в.о. академіка-секретаря Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України академік НАН України С.В. Комісаренко; академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України академік НАН України Г.А. Скрипник; голова Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України академік НАН України В.П. Семиноженко; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтев; директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України академік НАН України М.Г. Жулинський.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали наукову доповідь завідувача відділу Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України доктора технічних наук **Михайла Андрійовича Пріміна** про перспективи розвитку сучасних сенсорних систем та інформаційних технологій у медицині, біології та техніці (стенограму див. на с. 47).

Як зазначив доповідач, на початку 1960-х років на основі ефекту Джозефсона було створено надчутливі SQUID-магнітометричні системи. Дослідження просторово-часової структури слабких магнітних полів є важливими для різних галузей науки, зокрема й у кардіології.

В Україні цей напрям динамічно розвивається в Інституті кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України, і прикладом здобутків є ряд нових технологій аналізу електричної діяльності серця — магнітокардіографія (МКГ), тобто безконтактна реєстрація та аналіз магнітної компоненти електромагнітного поля серця над грудною кліткою людини за допомогою надчутливого SQUID-сенсора. Інформаційну технологію аналізу даних магнітометричних вимірювань засновано на розробленому методі розв'язування оберненої задачі магнітостатики.

Магнітокардіографія дозволяє в безпечний для пацієнта спосіб прогнозувати виникнення аритмій, виявляти ішемію міокарда та інші небезпечні захворювання серця на дуже ранній стадії. Сьогодні МКГ-комплекс використовують у Національному військово-медичному клінічному центрі «Головний військовий клінічний госпіталь» Міністерства оборони України. Виготовлено вдосконалену 9-канальну модифікацію кардіомагнітного сканера, 5 зразків якого поставлено фірмі Oxford Cardiomox Ltd у рамках партнерського проекту між цією фірмою, УНТЦ та Інститутом кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України.

Новим напрямом роботи фахівців Інституту є створення SQUID-сенсорної системи для пошуку магнітних аномалій під землею та виявлення пошкоджень інженерних комунікацій. Експериментальний зразок такої системи успішно було випробувано в Китаї.

За фінансової підтримки УНТЦ в Інституті створено надчутливу SQUID-сенсорну магнітометричну систему для вивчення процесів в органах дрібних тварин з метою дослідження різних патологій, впливу токсичних речовин, контролю за транспортуванням ліків тощо. Ці дослідження виконуються спільно з фахівцями Інституту медицини праці ім. Ю.І. Кундієва НАМН України, Національного інсти-

Виступ доктора технічних наук Михайла Андрійовича Пріміна

туту раку, Інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України та Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України.

В останні роки науковці Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України вготували прототипи електрокардіографічного програмно-апаратного комплексу, клінічні випробування якого проводяться в Національному науковому центрі «Інститут кардіології імені академіка М.Д. Стражеска НАМН України», Державній установі «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології імені академіка О.М. Лук'янової НАМН України», Інституті урології, Інституті медицини праці ім. Ю.І. Кундієва НАМН України, Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України, Київській міській клінічній лікарні № 5. Комплекс продемонстрував свою корисність у різних клінічних та позаклінічних умовах для вирішення низки діагностичних питань.

Важливі випробування пройшли в Національному військово-медичному клінічному центрі «Головний військовий клінічний госпіталь» Міноборони України та Українській військово-медичній академії щодо аналізу посттравматичного пошкодження серцево-судинної системи у пацієнтів з різними бойовими травмами. Ці роботи виконувалися в рамках цільової науково-технічної програми НАН України «Дослідження і розробки з проблем обороноздатності і безпеки держави». За допомогою створеного в Інституті портативного кардіокомплексу проведено масштабний кар-

діоскринінг у Хмельницькій області (охоплено загалом 565 населених пунктів), а також обстеження військовослужбовців у зоні ООС.

За програмою НАН України «Сенсорні системи для медико-екологічних та промислово-технологічних потреб» в Інституті розроблено і виготовлено зразки портативних приладів для неінвазивного вимірювання гемоглобіну і кровонаповнення в живих тканинах, дослідження стану мікроциркуляції крові та пульсових хвиль у кровоносних судинах, а також портативні прилади на основі плазмонного резонансу для біохімічних досліджень і контролю якості продуктів, прилади для визначення концентрації газів. Частина цих розробок уже мають сертифікати метрологічної атестації і готові для подальшого впровадження.

В обговоренні доповіді взяли участь академік-секретар Відділення механіки НАН України академік НАН України А.Ф. Булат; академік-секретар Відділення інформатики НАН України член-кореспондент НАН України О.М. Хіміч; директор Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України академік НАН України В.Ф. Чехун; голова Західного наукового центру НАН України і МОН України академік НАН України З.Т. Назарчук; заступник директора Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України академік НАН України М.С. Веселовський.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- затвердили Положення про резерв керівних кадрів наукових установ НАН України;
- ухвалили подання до нагородження Грамотою Верховної Ради України молодих учених — працівників наукових установ НАН України;
- внесли зміни до постанови Президії НАН України від 09.12.2020 № 275 «Про програму постдокторальних досліджень у Національній академії наук України»;
- постановили припинити діяльність Державної наукової установи «Державний центр інноваційних біотехнологій» і приєднати її до Інституту молекулярної біології і генетики НАН України з метою подаль-

шої інтенсифікації розвитку досліджень у галузі молекулярної біології, генетики та біотехнології, активізації актуальних робіт зі створення нових тест-систем для діагностики коронавірусної хвороби COVID-19, проведення за допомогою генетичного секвенування моніторингу ситуації щодо появи нових штамів вірусів та їх мутацій, налагодження дослідного виробництва зразків діагностичних тест-систем, лікарських і профілактичних засобів;

- прийняли рішення про створення Меморіального кабінету-музею академіка НАН України Б.Є. Патона в будівлі Президії НАН України.

Погоджено кандидатуру:

• доктора технічних наук **Чиркова Олександра Юрійовича** на посаду головного наукового співробітника Інституту проблем міцності ім. Г.С. Писаренка НАН України;

• доктора фізико-математичних наук **Іванова Михайла Олексійовича** на посаду головного наукового співробітника Інституту металознавства ім. Г.В. Курдюмова НАН України з переведенням з посади завідувача відділу цього Інституту;

• доктора фізико-математичних наук **Радченка Тараса Михайловича** на посаду завідувача відділу теорії металічного стану Інституту металознавства ім. Г.В. Курдюмова НАН України;

• доктора фізико-математичних наук **Славина Віктора Валерійовича** на посаду завідувача відділу теоретичної фізики Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна НАН України;

• кандидата фізико-математичних наук **Слинька Василя Євгеновича** на посаду завідувача відділу вузькозонних напівпровідників Чернівецького відділення Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України;

• кандидата технічних наук **Нестерова Олександра Станіславовича** на посаду завідувача відділу металургії чавуну Інституту чорної металургії ім. З.І. Некрасова НАН України;

• доктора технічних наук **Васецького Юрія Макаровича** на посаду головного наукового співробітника Інституту електродинаміки НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

• завідувача відділу Інституту молекулярної біології і генетики НАН України члена-кореспондента НАН України **Кунаха Віктора Анатолійовича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та вагомі творчі здобутки у галузі клітинної селекції і біотехнології рослин;

• директора науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» Національного наукового центру

«Харківський фізико-технічний інститут» кандидата фізико-математичних наук **Красноручького Володимира Семеновича** за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- заступника директора з наукової роботи Інституту фізики НАН України доктора фізико-математичних наук **Порошина Володимира Миколайовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі фізики твердого тіла;

- завідувача відділу Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України члена-кореспондента НАН України **Ситенка Юрія Олексійовича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога, вагомий творчий здобуток у дослідженнях фізики елементарних частинок і конденсованого стану речовини та особистий внесок у підготовку наукових кадрів;

- співробітників Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України — ректора Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського доктора технічних наук, академіка НАН України **Загірняка Михайла Васильовича**; ректора Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» доктора технічних наук **Нечипорука Миколу Васильовича**; ректора Харківського державного університету харчування і торгівлі доктора технічних наук **Черевка Олександра Івановича** — за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Центру.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- співробітників Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України — ученого секретаря Інституту прикладної фізики НАН України кандидата фізико-математичних наук **Ворошила Олексія Івановича**; ученого секретаря Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України **Калекіна Юрія Вікторовича**; завідувача відділу Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України **Сілицьку Ірину Вікторівну**; завідувача відді-

лу Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна НАН України академіка НАН України **Хруслова Євгена Яковича** — за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Центру.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- завідувача кафедри Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, голову Ради молодих вчених при Харківській обласній державній адміністрації доктора економічних наук **Мандич Олександр Валерійович** за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України.

Подякою НАН України відзначено:

- провідного інженера Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України **Дайлідоніса Володимира Владиславовича** за багатолітню сумлінну і плідну працю, високий професіоналізм та особистий внесок в інформаційне забезпечення установи;

- начальника відділу фінансово-економічного забезпечення діяльності Національної академії наук України **Литвишко Ларису Станіславівну** за багатолітню плідну працю в апараті Президії НАН України, багатий професійний досвід, впровадження новітніх методів ефективного планування роботи очолюваного відділу та вагомий особистий внесок в організацію фінансово-економічної діяльності наукових установ НАН України;

- співробітників Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України — проректора з науково-педагогічної роботи Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна кандидата наук з державного управління **Бабичева Анатолія Валерійовича**; голову правління ПАТ «ФЕД» кандидата технічних наук **Попова Віктора Васильовича**; голову Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України академіка НАН України **Семиноженка Володимира Петровича**; директора Національного наукового центру «Інститут експериментальної та клінічної ветеринарної медицини» доктора ветеринарних наук, академіка НААН України **Стегнія Бориса Тимофійовича**; генерального директора Державного науково-виробничого підприємства «Об'єднання Комунар» **Яременка Анатолія Степановича** — за багатолітню

плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Центру.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- старшого наукового співробітника Головної астрономічної обсерваторії НАН України кандидата фізико-математичних наук **Іващенко Юрія Миколайовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю, вагомий здобутки в галузі астрономії та особистий внесок у популяризацію астрономічних досягнень;

- провідного інженера Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України **Петасюк Ольгу Улянівну** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та особисті здобутки у розробленні математичного і програмного забезпечення наукових досліджень Інституту;

- трудовий колектив Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН

України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Центру;

- співробітників Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України — генерального конструктора Харківського конструкторського бюро машинобудування ім. О.О. Морозова члена-кореспондента НАН України **Борисюка Михайла Дем'яновича**; почесного ректора Сумського державного університету кандидата технічних наук **Васильєва Анатолія Васильовича**; народну артистку України, ректора Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського (2003–2021 рр.) кандидата мистецтвознавства **Веркіну Тетяну Борисівну**; почесного ректора Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди доктора педагогічних наук, академіка НАПН України **Прокопенка Івана Федоровича**; радника Президії НАН України, почесного ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого академіка НАН України **Тация Василя Яковича** — за багатолітню плідну працю, вагомий внесок у розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в північно-східних областях України, активне сприяння співпраці НАН України і МОН України в регіоні та з нагоди 50-річчя від часу заснування Центру.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик